

Розділ 2. Професійна підготовка фахівців фізичної культури та спорту

УДК 378. 796

Леонід Гнітецький

Самовиховання та його роль у формуванні духовних цінностей студентів-гандболістів

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі розвитку суспільства досить актуальним є така проблема, як формування в майбутніх учителів фізичної культури духовних цінностей. Це зумовлено різними соціально-політичними державотворчими процесами, що відбуваються в нашому суспільстві. Сьогодні важливо забезпечити в процесі професійної підготовки вчителів фізичної культури повноцінний розвиток особистості на шляху утвердження високих духовних цінностей [7; 8].

У наш час перед викладачами вищого фізкультурно-спортивного навчального закладу стоять завдання державної ваги: виховання соціально активного майбутнього вчителя фізичної культури; формування в студентів стійкого інтересу до професійного самовиховання [3; 5].

Одним із найважливіших етапів формування духовних цінностей особистості майбутнього вчителя фізичної культури є навчання у ВНЗ. Одне з найголовніших завдань вищої школи – підняти рівень професійної підготовки до духовного виховання майбутніх спеціалістів [4; 8].

Особистість вчителя, духовно-моральне багатство, його професійна компетентність стануть найважливішими умовами забезпечення ефективності процесу навчання й виховання. Безперечно, значення вчителя є визначальним, він не стільки сприяє розвитку учня як громадянина, а й фактично будує засади громадянського суспільства в повсякденній праці школи [8].

На сьогодні в сучасних психолого-педагогічних дослідженнях [7] наголошується, що самовиховання є важливим фактором у формуванні духовних цінностей особистості.

Духовні цінності як основа духовного світу полягають у знанні про життя, людей, природу, культуру. Духовні цінності – це інтегральна якісна характеристика особистості.

Як відомо, потреба в самовихованні виникає в людини під впливом її діяльності та спілкування з іншими людьми. Чим вищий рівень розвитку особистості, тим гостріше вона відчуває потяг до роботи над собою.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Аналіз психолого-педагогічної літератури [4; 7; 8] свідчить, що питання самовдосконалення будь-яких особистісних якостей хвилюють людство з часів глибокої давнини. Відомі мислителі, філософи, педагоги та психологи минулого робили значний внесок у розробку проблеми самовиховання.

Світова історія містить у своїх скарбницях багато прикладів того, яку визначальну роль у піднесенні до висот культури, моральності, професійної майстерності, творчості відіграло самовиховання на життєвому шляху тих постатей, якими пишається людство. І завжди бачимо чіткий алгоритм залучення особистості до складного процесу самовиховання, що принципово необхідно для досягнення життєвого успіху, самореалізації [7].

Слід зазначити, що багато цінного в розвиток теорії та практики самовиховання зробили такі відомі особистості, як І. Гете, Ч. Дарвін, А. Чехов, О. Суворов, Л. Толстой, К. Ушинський, Я. Чапіга, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін., які своїм життям і діяльністю переконливо довели, що самовиховання є надзвичайно важливим фактором у становленні особистості. А його правильна організація сприяє максимальному розвитку фізичних, моральних і духовних цінностей, робить людину в значній мірі господарем своєї долі.

Проблему самовиховання сучасні вчені розглядають у різних аспектах: педагогічному, психологічному, філософському, соціологічному, медичному [7; 8]. Аналіз результатів їхніх наукових пошуків дав можливість підійти до розуміння сутності самовиховання як специфічної діяльності

особистості, спрямованої на формування позитивних соціально ціннісних властивостей, подолання власних недоліків тощо.

Проблема самовиховання особистості посіла чільне місце у виховних концепціях видатних вітчизняних психологів і педагогів. Зокрема, великий внесок у розробку теоретичних засад самовиховання, розуміння його змісту зробили Л. Виготський, О. Леонтьєв, Б. Ананьєв, С. Рубінштейн, І. Кон, В. Сухомлинський, Г. Костюк, Л. Рувінський, О. Ковальов, А. Пуні, О. Кочетов, С. Єлканов, О. Главацька, І. Бех, С. Ковальов, М. Кричфалушій, А. Калініченко, Н. Іщук та ін.

Теоретичні й практичні аспекти проблеми самовиховання завжди були в центрі наукового пошуку провідних фахівців у галузі педагогіки та психології й тому, не випадково О. Сухомлинський чітко зазначав, що без самовиховання справжнього виховання не існує [10].

На думку С. І. Гессена, «... особистість людини (на відміну від успадкованих, від народження одержаних рис, скажімо, темпераменту) є справою рук самої людини, продуктом її самовиховання» [1].

Як слушно відзначає Ю. Орлов, «самовиховання – це не особливе заняття, яке вибирає людина так само, як вона вибирає професію. Самовиховання – це певний тип ставлень, вчинків, дій до самого себе і власного майбутнього з точки зору відповідності певному ідеалу» [6].

Із наукової позиції Г. Ситіна, самовиховання – це свідомо вольова діяльність. Вирішальне значення в самовихованні має здатність людини до вольових зусиль» [9].

Важливо враховувати, що самовиховання, як і виховання, має соціальну спрямованість і в різних соціальних умовах може набувати позитивного або негативного смислу.

Є. Льїн уважає, що самовиховання – це діяльність людини, спрямована на зміну своєї особистості [2].

Духовний розвиток школяра залежить від того, уважав В. Сухомлинський, наскільки глибоко відбувається його самоутвердження у всіх сферах діяльності й ставлень у колективі – в інтелектуальному житті, у праці, формуванні моральної переконаності [10].

Поняття про себе, про свою вартість та справжню сутність значною мірою впливає на весь лад психіки, світосприймання в цілому, зумовлюють головну лінію поведінки людини навіть у важких життєвих ситуаціях.

Вченими-психологами доведено, що основою самовиховання є самосвідомість, яка є інтегративним процесом, який постійно розвивається, і в основі якої покладена діяльність самопізнання, що все більше ускладнюється, емоційно-ціннісні ставлення до себе й здатність регулювати свою поведінку та діяльність.

Слід зауважити, що аналіз психолого-педагогічних праць із питань професійного самовиховання дав змогу з'ясувати його сутність як цілеспрямованої, свідомої та специфічної діяльності особистості над собою, зміст якої визначається сукупністю якостей, необхідних людині для творчої роботи за обраним фахом.

Крім того, аналіз психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми показав, що низка питань самовиховання духовних цінностей гандболістів у навчально-тренувальному процесі залишаються недостатньо вивченими.

Завдання дослідження – виявити усвідомленість гандболістів про роль самовиховання у формуванні духовних цінностей.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Залучення до самовиховання передбачає наявність у людини самосвідомості. На запитання «Коли починається самовиховання?» психологи й педагоги відповідають по-різному, оскільки різні компоненти свідомого «Я» формуються поступово.

Практика спорту показує, що самовиховання – це невід'ємна частина виховання, тому робота з його організації повинна пронизувати весь навчально-тренувальний процес.

У дослідженні брали участь гандболісти інституту фізичної культури та здоров'я СНУ ім. Лесі Українки. Усього дослідженням охоплено 28 студентів-гандболістів різної майстерності. Студентам-гандболістам запропоновано відповісти на такі запитання:

1. Чи усвідомлюєте ви роль самовиховання у формуванні духовних цінностей баскетболіста?
2. Ваше ставлення до самовиховання духовних цінностей?
3. Які перешкоди стоять на шляху самовиховання духовних цінностей спортсменів-гандболістів?
4. Чи прагнете Ви до розвитку формування духовних цінностей шляхом самовиховання?
5. Як, на вашу думку, чи впливають заняття гандболом на формування духовних цінностей?

Передусім, нас цікавило, як студенти-гандболісти розуміють поняття «самовиховання» й «духовні цінності». Аналіз відповідей виявив, що гандболісти різної майстерності не зовсім добре орієнтуються в сутності цих понять. Інакше кажучи, пояснюють його досить вузько.

У процесі дослідження виявлено, що 43,1 % гандболістів досить чітко усвідомлюють роль самовиховання у формуванні духовних цінностей, 56,9 % – не досить чітко.

Зазначимо: у психолого-педагогічній літературі сформованість духовних цінностей розглядається як здатність людини усвідомлювати своє місце в житті всесвіту, розуміти необхідність постійного самовдосконалення, потреби будувати свої стосунки зі світом на основі єдності Істини, Добра й Краси.

У ході дослідження виявлено, що більшість студентів вважає, що заняття гандболом позитивно впливають на формування духовних цінностей особистості.

На запитання «Ваше ставлення до самовиховання духовних цінностей?» 51,1 % ставлення опитаних гандболістів зазначили, що воно позитивне; 32,7 % – нейтральне; 16,2% – негативне.

Результати аналізу відповідей на третє питання анкети показують, що більшість студентів-гандболістів називають насамперед зовнішні обставини – «приклад тренера», «вольова слабкість», «відсутність наукової організації й керівництва цим процесом у навчально-тренувальній роботі» та ін.

На запитання: «Чи прагнете Ви до формування духовних цінностей шляхом самовиховання?» позитивні відповіді отримали від 36,4 % респондентів; негативні – від 25,2 %. Решта гандболістів не дали конкретної відповіді на це запитання.

У процесі дослідження з'ясовано, що більшість студентів-гандболістів різної майстерності не мають ще достатнього досвіду здійснення самовиховання духовних цінностей.

Крім того, встановлено, що орієнтація студентів-гандболістів на цілеспрямоване самовиховання духовних цінностей сприяє глибокому усвідомленню свого місця в житті.

Висновки. У процесі дослідження виявлено, що 43,1 % гандболістів досить чітко усвідомлюють роль самовиховання у формуванні духовних цінностей, 56,9 % – не досить чітко.

Перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Майбутні дослідження передбачають виявлення рівня сформованості духовних цінностей у гандболістів різної майстерності.

Джерела та література

1. Гессен С. И. Основы педагогики / С. И. Гессен. – М. : Школа-пресе, 1995. – С. 73.
2. Ильин Е. П. Психология физического воспитания / Е. П. Ильин. – М. : Просвещение, 1987. – 287 с.
3. Калініченко А. І. Виховання студентської молоді: проблеми, шляхи вирішення / А. І. Калініченко // Сучасні аспекти виховного процесу у вищих навчальних закладах України : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. – Львів, 2001. – С. 18–19.
4. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К. : Рад. шк., 1989. – 608 с.
5. Кричфалуший М. В. Воспитание и самовоспитание студента / М. В. Кричфалуший // Психологическая наука: проблемы и перспективы. – Киев : [б. и.], 1990. – С. 74–75.
6. Орлов Ю. М. Восхождение к индивидуальности / Ю. М. Орлов. – М. : [б. и.], 1991. – С. 34.
7. Рувинский Л. И. Самовоспитание личности / Л. И. Рувинский. – М. : Мысль, 1984. – 140 с.
8. Синьов В. М. Основы теории воспитания : навч. посіб. / В. М. Синьов, О. І. Помету, В. І. Кривуша [та ін.] ; за ред. В. М. Синьова. – К. : КІВС, 2000. – 140 с.
9. Ситин Г. М. Психология самовиховання / Г. М. Ситин. – К. : Рад. шк., 1973. – 133 с.
10. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 2. – С. 149–418.

Анотації

У статті розглянуто самовиховання та його роль у формуванні духовних цінностей студентів-гандболістів. Виявлено, що 43,1 % респондентів чітко усвідомлюють роль самовиховання у формуванні духовних цінностей, 56,9 % – не досить чітко. Крім того, з'ясовано, що більшість спортсменів вважає, що заняття гандболом позитивно впливають на формування духовних цінностей особистості. Аналіз відповідей показав, що гандболісти різної майстерності не зовсім добре орієнтуються в сутності понять самовиховання й духовних цінностей. У ході дослідження виявлено, що більшість опитаних студентів вважає, що заняття гандболом позитивно впливають на формування духовних цінностей особистості. Виявлено, що 51,1 % студентів-гандболістів позитивно ставляться до самовиховання духовних цінностей; 32,7 % – нейтрально і 16,2 % – негативно. Крім того, з'ясовано, що більшість опитаних студентів-гандболістів різної майстерності ще не мають достатнього досвіду для здійснення самовиховання духовних цінностей.

Ключові слова: самовиховання, спортсмен, гандболіст, особистість, духовні цінності.

Леонід Гнитецький. Самовоспитание и его роль в формировании духовных ценностей студентов-гандболистов. В статье рассмотрено самовоспитание и его роль в формировании духовных ценностей студентов-гандболистов. Выявлено, что 43,1 % опрошенных респондентов четко понимают роль самовоспитания в

формированих духовних цінностей, 56,9 % – не достатньо чітко. Крім того, в'яснено, що більшість спортсменів думає, що заняття гандболом позитивно впливають на формування духовних цінностей особистості. Аналіз відповідей показав, що гандболісти різного майстерства не завжди добре орієнтуються в сутності понять самовиховання та духовних цінностей. В ході дослідження виявлено, що більшість опитаних студентів вважають, що заняття гандболом позитивно впливають на формування духовних цінностей особистості. Встановлено, що 51,1% студентів-гандболістів позитивно ставляться до самовиховання духовних цінностей; 32,7 % – нейтрально і 16,2 % – негативно. Крім того, в'яснено, що більшість опитаних студентів-гандболістів різного майстерства не мають достатнього досвіду роботи над собою в плані самовиховання духовних цінностей.

Ключові слова: самовиховання, спортсмен, гандболіст, особистість, духовні цінності.

Leonid Hnitetskiy. Self Education and its Role in the Spiritual Values Forming by Handball-Students. The article deals with selfeducation and its role in the spiritual values forming by handball-students. The results show that 43,1 % of handball-students in question have clear understanding of the role of self education in the spiritual values forming, other 56,9 % – do not. Many handball-students consider that handball classes have a great positive influence on spiritual values forming of the personality. The majority of the handball-students (51,1 %) have positive attitude towards selfeducation of spiritual values; 32,7 % – of the respondents have the neutral and 16,2 % – the negative attitude towards it. Besides, the questioning showed that the majority of handball-students with different master degrees do not have enough experience in providing the selfeducation of spiritual values.

Key words: selfeducation sportsman, handball player, personality, spiritual values.

УДК 378:796

Анатолій Войнаровський

Історичні передумови педагогічного керівництва студентським спортом у вищих навчальних закладах України

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка наукової проблеми та її значення. Актуальною залишається проблема розвитку галузі освіти, її модернізація та подальша діяльність із покращення роботи вищих навчальних закладів. Про це свідчать не лише останні законодавчі акти Міністерства освіти і науки, але й останні наукові публікації, які розкривають проблеми фізичного виховання, педагогічного контролю та спеціального управління з розвитку фізичної культури у вищих навчальних закладах України [3, 237–239].

Аналіз літературних джерел свідчить, що проблема педагогічного керівництва студентським спортом ще недостатньо висвітлена в наукових і спеціальних виданнях.

Зв'язок із науковими темами. Роботу виконано згідно з планами вченої ради Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 2 від 02.09.2010) «Педагогічний контроль за розвитком студентського спорту ВНЗ України»

Мета дослідження – аналіз системи підготовки фахівців із фізичного виховання та спорту й виокремлення напрямів соціального управління.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Із 1991 р. ми живемо й працюємо в новій країні, із новими законами, атрибутами державності та зі своїм світоглядом. Українська нація – самодостатня частина світової спільноти.

Усі зміни, які зумовлені переходом країни до ринкової економіки та які спровокували необхідність наукового втручання в процеси, пов'язані з пошуком нових видів, форм і методів цих змін, яких потребує система вищої освіти, а також галузь фізичної культури та спорту.

Ми з упевненістю можемо зазначити, що керівництво всіма цими процесами – дуже складний шлях наукового підходу до розв'язання проблем, які наявні, на жаль, нині.

Потрібно відзначити декілька етапів:

I – точковий (проб і помилок);

II – проведення систематизованого аналізу чинного законодавства керівництва студентським спортом;

III – здійснити порівняльний історичний аналіз педагогічного керівництва розвитку студентського спорту України.